

Tharrats, la setena cara del dau

Un desig d'art infinit

Joan Josep Tharrats (Girona, 1918 – Barcelona, 2001) és un dels artistes més valorats i amb més prestigi internacional, amb obres en les principals col·leccions i museus del món, i que ha exposat llargament a l'estranger. En canvi, no ha estat prou valorat al seu país, en contrast amb altres artistes del mític grup Dau al Set. «Home de molt bona fusta intel·lectual», en paraules de Josep Pla, inesgotable i brillant, compta amb una llarga trajectòria artística i un pensament estètic coherent que cal reivindicar.

MONTSE GISPert-SAÜCH VIADER > TEXT I FOTOS

Tharrats és el creador d'una cosmologia pròpia, un artista polifacètic que assaja els més diversos procediments, tècniques i mitjans. Inventor de les cèlebres maculatures, que el projecten internacionalment, conrea gran diversitat de gèneres: pintura, escultura, joieria, disseny, mural, ceràmica, cartellisme, paviments, tapís, obra gràfica, vitrall, escenografia i vestuari, i fins i tot exerceix la crítica d'art i escriu assaigs i poesia. Home vital, dotat d'una gran força, curiositat i sensibilitat estètica, la seva fam d'art és infinita, com es pot veure en el seu enorme llegat artístic.

Tot i ser fill de Girona, i estiuejar a Cadaqués des de 1956, no ha obtingut el ressò artístic que es mereix a Girona, quan ell sempre ha tingut en compte la seva ciutat natal i l'ha homenatjada en llibres com *Perfils i semblances* (1990), que aplega una sèrie de collages sobre personatges il·lustres gi-

ronins del s. xx, de l'època de la seva joventut i adolescència —Fidel Aguil·lar, Josep Aguilera, Salvador Albert, Joan Badia, Prudenci Bertrana, Joan Busquets, Víctor Català, Josep Clarà, Laureà Dalmau, Adolf Fargnoli, Josep Grahit, Rafael Masó, Xavier Montsalvatge, Miquel de Palol, Joaquim Pla, Carles Rahola, Frederic Rahola, Joaquim Ruyra, Miquel Santaló i el seu pare, Josep Tharrats—, que donà generosament al Museu d'Història de la Ciutat. I en el text de presentació del catàleg de l'exposició de *Dau al Set* a la Sala Caralt, escrit per ell mateix, con-

fessava sentir-se orgullós de ser gironí, l'únic del grup, i per això tria el número 7, com el que més li escau.

Fa poc, el 2015, el seu fill Joan ha fet també donació del fons del seu avi, el poeta Josep Tharrats, i que abasta des de l'any 1900 al 1970, al Museu d'Història de la Ciutat.

Però poques vegades exposà Tharrats a Girona en la seva dilatada carrera: el 1956 a la sala Cap de Creus; el 1971 a la sala Es Portal; el 1974 a la sala Armengol d'Olot; el 1975 a la Fontana d'Or de Girona, l'exposició que feia número 100, amb un catàleg prologat per Josep Pla, i a la galeria d'art Sant Jordi; el 1979 a les galeries Xaloc de Platja d'Aro i a la galeria 3 i 5 de Girona; el 1984 a la galeria Expoart-Montjuïc, i el 1990 a Expoart, amb els collages del llibre *Perfils i semblances*; el 1998 al Palau de Caramany (llavors del grup El Claustre), i el 2002 i 2014 també al Claustre, la darrera amb una antològica.

En el text de presentació del catàleg de l'exposició de Dau al Set a la Sala Caralt, escrit per ell mateix, confessava sentir-se orgullós de ser gironí, l'únic del grup



<< *Joan Josep Tharrats i diversos detalls del Mirador de l'Alcalde.*

El 1988 treballà en una sèrie de 25 tapissos que es realitzaren als obradors de Girona dirigits per Carles Delclaux.

L'Empordà i Cadaqués (sempre lligat a les avantguardes) el marquen i li serveixen de font inesgotable d'inspiració, com a molts altres artistes. El paisatge abrupte i salvatge de la Costa Brava el fascina, i ell l'evoca en diferents obres: *Efectes cromàtics del cap de Creus*, *Flaire de paisatge empordanès* (1988), *Pedra de Cadaqués* (1973), *Tapís de Cadaqués*, *Mar de Cadaqués*, *Trobada de Diego Velázquez i Salvador Dalí a Cadaqués*, i *Gènesi: record de Cadaqués* (1992), per citar-ne algunes.

Fill del poeta Josep Tharrats, gran dinamitzador cultural de la ciutat de Girona i amic d'artistes i intel·lectuals, director d'importantes revistes, entre les quals la revista *Cultura* (1914-1915), Joan Josep Tharrats creix llegint les pu-

blicacions catalanes il·lustrades pels grans dibuixants i freqüenta el bo i millor de la cultura del moment. Adquireix d'aquesta manera una experiència cultural molt rica que més endavant projectarà en nombrosos homenatges, sèries i llibres. En la seva passió pel coneixement, Tharrats volia aplegar l'arxiu més complet possible d'art contemporani, el qual es troba ara repartit entre el Macba i la Fundació Tharrats d'Art Gràfic de Pineda de Mar.

Quan se sent més lliure és quan pinta els seus paisatges siderals, una energia alliberada, que ell expressa de múltiples maneres

Els primers passos

Tharrats estudià a Besiers (França), i el 1935 s'instal·la a Barcelona i inicia els estudis d'art a l'Escola Massana fins que esclata la Guerra Civil. El 1939, la seva casa natal (carrer Nou, núm. 25) és destruïda per un bombardeig. El 1940 fa la primera exposició individual al Casino de Caldetes, amb unes primeres obres abstractes sota la influència de Mondrian i Kandinsky. Animador cultural i compromès amb l'art del seu temps, impulsa i participa en diferents projectes artístics, com la creació dels grups Dau al Set, Salons de jazz i Taüll, i és fundador de l'Associació d'Arts Actuals (1966), del Saló de Maig (1957) i del grup O Figura (1961), format per Joan Vilacasa, Joan Claret, Joan Hernández Pijuan, Josep M. Subirachs i el crític d'art Rafael Santos Torroella.



<< *Fundació Tharrats d'Art Gràfic,
a Pineda de Mar.*

La seva evolució va des de l'època de Dau al Set, des d'un primer magisme i surrealisme —influint per Klee, Kandinski, Dalí i Max Ernst, i que ja prefigura l'estil de maduresa— a la invenció de les maculatures, d'una certa abstracció geomètrica, fins que es transforma en un informalisme peculiar inconfusible, d'alenada còsmica.

Artista i gran coneixedor de les arts gràfiques, i amb una llarga experiència (invitacions del Club 49, programes, estampes, felicitacions...), edita les revistes *Dau al Set* (1948-1955) —qualificada pel MoMA com una de les revistes avantguardistes més interessants del món—, que es distribuïa de forma clandestina, i *Negre + Blau* (1983-1987), revista d'art i poesia, impresa amb els dos colors del seu títol canviant, que són testimoni excepcional d'aquella eferescència creativa. El grup Dau al Set, format per Joan Brossa, Modest Cuixart, Antoni Tàpies, Joan Ponç, Arnau Puig i J. J. Tharrats, i al qual s'incorpora Juan-Eduardo Cirlot el 1949, assenyala un dels punts àlgids de la plàstica catalana, una explosió de creativitat en aquells anys grisos del franquisme, d'un grup heterogeni unit per una causa: «Sentíem que ens unia el mateix ideal: un art nou, jove i viu». La recerca de la setena cara del dau obeeix a un desig de trobar una realitat més àmplia i profunda, que

englobi tot l'ésser humà, el conscient i l'inconscient.

L'Institut Francès exposa la seva obra avantguardista el 1949, i a finals de 1950, després de l'exposició a les galeries Laietanes, Tàpies i Cuixart van a París —el primer amb una beca de l'Institut Francès—, i en tornar, el 1951, hi ha l'exposició a la sala Caralt, l'última del primer Dau al Set. De 1951 a 1953, Tharrats organitza amb els membres del Hot Club i del Club 49 els primers Salons de jazz, que apleguen art, poesia i jazz, ja que la llibertat d'improvisació del jazz esqueia i representava l'esperit transgressor d'aquell art contemporani.

S'implica també en els Salons d'octubre (de 1951 a 1953) i l'any 1954 hi presenta les maculatures (del llatí *maculatus*, tacat), tècnica gràfica mix-

ta entre la pintura i la impremta, que elabora a partir de fulls impresos defectuosos encallats entre els corrans de la premsa i tacats per les retintades successives, i que ell enriqueix amb diferents materials i manipulacions. Com Gaudí, inventa i recicla a partir de material de rebuig que eleva a categoria d'art. El paviment dels jardins del Mirador de l'Alcalde (1969) que Tharrats dissenyà —i que figura en el catàleg del Patrimoni Artístic de la ciutat de Barcelona— és un mosaic de 420 m² fet a partir de còdols, llambordes, maons, rajoles posades de cantó, culs d'ampolla, eines, peces de formigó i de ferro (cadenes, rodes dentades, filaments, caragols i femelles, planxes... procedents de maquinària desballestada) o fragments de tapes de registres dels serveis urbans del subsòl.

El 1955 s'organitza el grup Taüll, format per Marc Aleu, Modest Cuixart, Josep Guinovart, Jordi Mercader, Jaume Muxart, Antoni Tàpies i J. J. Tharrats, però no s'arriba a consolidar per la diversitat de trajectòries dels seus membres, i només en resta la foto oficial del grup, de Català Roca.

A més de la part artística, desenvolupa una intensa activitat en la difusió de l'art contemporani, tot exercint la crítica d'art i amb la publicació de llibres: *Abracadabra* (1938), recull de poemes

**Meravellat per la
riquesa i diversitat
de la natura, n'extreu
motius a l'infinit.
Microcosmos i
macrocosmos, tot
és susceptible de
desvetllar la seva
passió estètica**

amb il·lustracions avantguardistes publicat amb el pseudònim de Joan Bellcaire; *Antoni Tàpies o el dau modern de Versalles* (1950), la primera monografia dedicada a Tàpies; *Artistas españoles en el ballet* (1950); *Guía elemental de la pintura moderna* (1950); *Cent anys de pintura a Cadaqués* (1981); *Dames de tots colors* (1992); *Surrealisme a l'Empordà i altres fantasies* (1993); *L'art de la il·lustració a la Catalunya del s. xx*; *Pau Casals, el català del segle* (1994); *Joan Josep Tharrats i la seva època* (1999); *Dau al Set i la seva època* (1999). I entre moltes col·laboracions, és crític d'art de la barcelonina *Revista*, de 1952 a 1960, i escriu durant onze anys (1984-1995) a la secció de cultura del suplement dominical del *Diari de Girona*. Hi publica un total de 563 articles, principalment d'art i literatura, i a més il·lustra la portada del diari en diverses ocasions.

Als anys cinquanta fa la seva primera exposició individual a Barcelona dins el marc dels Cicles Experimentals de l'Art Nou, a les galeries El Jardín, i entre els anys cinquanta i seixanta va cristal·litzant el seu estil propi, una pintura colorista, màgica, gestual i dinàmica, relacionada amb la pintura d'acció, de contrastos —entre magma i formes ordenades o cercles i diàleg de colors— que resol en una tensa harmonia i desplega en múltiples variacions: paisatges astrals, minerals i submarins, riquesa de textures, esclats matèrics, magmes, esplendors, liquacions... una poètica d'allò informe. Pintura emotiva i instintiva, els principals eixos de la qual són textura, ritme i color i en què, segons Santos Torroella, predominen el blau i negres com dos cares d'una visió cromàtica del món, potser mediterrània. El blau representa la llum del mar, l'infinit, el cel; i el negre, la profunditat, els contrallums del sentir, aquell pou d'ombra que ens dona el sentit concret i amenaçador de la realitat, sense la presència del qual a tota fruïció colorista li faltaria la seva vertadera fondària.

Paisatges siderals

El color és l'ingredient bàsic, definidor de l'espai plàstic i tema de molts títols: *La rebel·lió del color*, *Disc d'or*, *Minvant roig*, *Paisatge blau*, *Disc negre*, *Collage de la llum daurada*, *Volcà d'or*



<< Sala Tharrats de la Fundació Tharrats d'Art Gràfic.

i sang, *Dinamització del roig i el negre*, *La cacera de la lluna roja*, *Maculatura en blaus*, *Composició en negre*, *Forma en blau*, *Intromissió del verd*...

On se sent més lliure és quan pinta els seus paisatges siderals, energia alliberada, que expressa de múltiples maneres: *Petit magatzem d'astres*, les sèries *Gènesi*, *Homes i estrelles*, i *Zodiàc*, *Supernova catalana*, *Pluja d'estels*, el tapís *L'Olimpiada del sol* (que actualment es troba a la Sala de Plens de l'Ajuntament de Pineda de Mar), *Meteorit*, *Via Làctia*, *Joc lunar*, *Caçador d'estrelles*, *Sol negre*... Tharrats és un buscador de sols, astres i noves harmonies, pel goig i alegria de l'art. Els títols poètics, musicals, literaris, amb els quals ret homenatge a la història del coneixement de tots els temps, als grans artistes, científics, literats... palesen el seu ric bagatge cultural: homenatge a Copèrnic, Hipòcrates, Vessalius, Dürer, Einstein, Teilhard de Chardin,

Cousteau, Jules Verne, John Cage i als seus estudis Australs, Xavier Benguerel, a l'arquitectura, a Dau al Set...

El seu ric imaginari i el domini de l'ofici el duen a posar-se sempre en joc, atent a la saviesa d'errors i imprevistos, i tota la seva obra bascula entre creació i atzar. «Cada realització ha estat per a mi una sorpresa (...) Cada una de les meves pintures es produeix com una floració, com l'eclosió d'una flor, el naixement d'un arbre o d'un ésser animal».

Captivat per la profunditat i textures de la matèria, configura un vocabulari i una sintaxi personals, inconfusibles, a base del color, grafia lliure, signe, taca, regalim, polsim, remolí, relleus i accidents varis: estripats, l'enganxat, la reserva, el fregat, l'esquitxada, l'adherència, el rascat, l'arrugat, la crosta, el craquelat... un llenguatge ampli que té infinites mutacions, amb el qual també cita i reconstrueix en versió dinàmica obres dels grans mestres de la història de la pintura, sobretot del barroc espanyol: Velázquez, Goya, Zurbarán i Menéndez.

El seu art indaga en la matèria i l'esperit, la pell i l'entranya. És un cant a l'origen, i busca expressar la part bella de la vida, a més de fer-se ressò dels avenços científics: «La meua obra pretén ser un cant al primer dia de la creació. Faig el món tal com voldria

Captivat per la profunditat i textures de la matèria, configura un vocabulari i una sintaxi personals, inconfusibles



que fos, no tal com és (...) En oposició al món trist i agre que han construït alguns artistes del nostre temps, vull alçar la bandera de la felicitat humana, del desig de viure» (1961, Barcelona).

Meravellat per la riquesa i diversitat de la natura, n'extreu motius a l'infinit. Microcosmos i macrocosmos, tot és susceptible de desvetllar la seva passió estètica: «Interessa l'àtom i l'arbre, la poma i la galàxia. En la imatge arbre o poma caben milions de transposicions possibles, perquè en cada arbre o poma hi ha milions de galàxies com àtoms».

«L'estrella que ens espera»

Tharrats és un pintor humanista i visionari que malda per crear un món nou, «el món de demà, els nostres habitants de l'esdevenidor...», l'estrella principal del qual és l'home, com diu en una nadala enviada al seu amic astronauta Charles Conrad: «Més enllà dels ocells, més enllà de les pluges, més enllà dels vents, hi ha una estrella que ens espera. És allà dalt, des del moment en què el Creador ja ens tenia en la seva imaginació (...) Un estel per a cada un de nosaltres. Un estel brillant que s'impacienta per cada un dels homes. Però un home val més que una estrella. Un home està fet de fang, de llàgrimes i de sang. Una estrella, en canvi, tan sols està formada de diamants. Malgrat les seves impure-

<< Tapís L'Olimpiada del sol, de Tharrats, a la Sala de Plens de l'Ajuntament de Pineda de Mar.

ses, malgrat les seves febleses i els seus pecats, els homes són les estrelles de les estrelles. Elles miren els homes des de la nit eterna dels seus silencis».

Així Charles Conrad, el tercer home que va trepitjar la lluna, afirmava: «Les pintures de Tharrats, jo les he vistes a l'espai!».

Al final de la seva vida rep diferents homenatges, com la Creu de Sant Jordi el 1983. La Generalitat de Catalunya li organitza una antològica al Palau Robert el 1993, any en què obté el Premi Nacional d'Arts Plàstiques, i el 1994 ingressa a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

I en la darrera etapa recalca a Pineda de Mar. A partir d'una exposició exitosa el 1989, neix el projecte de crear la Fundació Tharrats d'art gràfic, una de les poques que hi ha a Catalunya centrada exclusivament en l'art gràfic i en

Charles Conrad, el tercer home que va trepitjar la lluna, afirmava: «Les pintures de Tharrats, jo les he vistes a l'espai!»

Credo artístic

El sonet 2.707 de 1960, «l'Art Abstracte», defineix el seu credo artístic:

Explosió opulenta de colors
sota un iris roent de poesia,
primitiva bellesa on irradia
l'ànima d'un imperi fabulós.

La secular fetilleria ha fos
clarors d'albada i posta en harmonia.
Pel joc de l'art tota sensibleria
ha esdevingut un somni audaciós.

Hostil a un mon estereotipat
¿és l'embat d'una força prematura
que redimeix les ombres del passat?

¿O és la llum que retorna d'un ponent
i ara deshumanitza la figura
per fer-ne síntesi del pensament?

la seva difusió. Primerament situada al segons pis de la Casa de la Vila, actualment és a l'Espai de Dinamització Cultural can Comas, reformada per Xavier Mariscal, i més endavant es traslladarà a la biblioteca de la plaça de les Mèlies. Entre les nombroses activitats que ha desplegat aquest centre, hi ha l'exposició del XXXV Mini Print de Cadaqués, concurs internacional de gravat.

Inaugurada el 6 d'abril del 1991, la Fundació compta amb un fons d'art, fruit de la generositat de l'artista, de tota la seva obra gràfica i més de 500 peces de la seva col·lecció particular, entre les quals hi ha treballs de Miró, Tàpies, Brossa, Guinovart, Pijuan, Perejaume, Fita, Ponç, Duchamp, Bechtold, Roualt, Matta, Dalí, Niebla, Clavé...

J. J. Tharrats, exuberant, inventor, prolífic, líric, dramàtic, barroc, és una força creativa imparabile que marca una època i un dels grans artistes giro-nins, injustament oblidat, que cal revallorar, pendent de rescabalar.

Montse Gispert-Saüch Viader
és crítica d'art.